

KS. PIOTR KULBACKI

NIEDZIELA W OPINII MŁODZIEŻY

W Liście apostolskim *Dies Domini*¹ o świętowaniu niedzieli Jan Paweł II zwraca uwagę na obowiązek świętowania niedzieli „zwłaszcza przez udział w Eucharystii i przez odpoczynek w duchu chrześcijańskiej radości i braterstwa” (DD 7). Ten obowiązek staje się z pełni zrozumiały, gdy pamiętać będziemy o różnorodnych aspektach tego dnia (por. DD 7). Od czasów Konstantyna Wielkiego niedziela cieszyła się pozycją uprzywilejowanego dnia, chronionego przez państwo jako dzień wolny od pracy i innych utrudnień dla liturgii. Czasy współczesne, wraz z „cywilizacją weekendu”², niosą nowe, przeciwne zagrożenia – współczesny weekend z jego propozycjami, propagowanymi także w Polsce, organizowania czasu wolnego od pracy z reguły nie przewiduje obchodu niedzieli we własnej wspólnotie parafialnej³

W artykule niniejszym zostanie podjęty wątek świętowania niedzielnego w aspekcie udziału młodzieży w niedzielnej Eucharystii. Dla uzyskania pełni obrazu nie wystarczy wszakże tylko poddanie analizie zewnętrznie uchwytnego faktu udziału lub też nieuczestnictwa młodzieży w świątecznej liturgii Kościoła, ale nie mniej istotne stają się motywacje oraz świadomość, czym jest niedzielna Eucharystia. Osnowę dla tak zasugerowanego przez List *Dies Domini* tematu, dotyczącego świadomości udziału we Mszy świętej niedzielnej, stanowią będą wyniki badań wśród młodzieży. Zostały one prze-

---

Ks. dr Piotr KULBACKI – wykładowca Instytutu Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL; adres do korespondencji: ul. Ks. F. Blachnickiego 2, 34-450 Krościenko nad Dunajcem; e-mail: PiotrKulbacki@oaza.org.pl.

¹ J a n P a w e ł I I. *Dies Domini. List apostolski o świętowaniu niedzieli*. Poznań 1998. Dalej skrót: DD.

² J. R a t z i n g e r. *Znaczenie Dnia Pańskiego*. „Communio” 15:1995 nr 3 s. 57.

³ R. B e r g e r. *Mały słownik liturgiczny*. Poznań 1984 s. 102; por. A. R o j e w s k i. *Współczesne zagrożenia niedzieli w niemieckojęzycznych publikacjach teologiczno-pastoralnych*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 47:1994 s. 268-280.

prowadzone w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych wśród łódzkich licealistów klas III w ramach badań formacji eucharystycznej młodego pokolenia⁴

Zostaną tu zaprezentowane różne czynniki wpływające na uczestnictwo młodego pokolenia we Mszy świętej. Są to czynniki zarówno osobiste, jak i społeczne. Należy do nich także przestrzeganie norm życia Kościoła. Szczegółowe problemy dotyczyć będą rozumienia niedzielnego obowiązku przez młodzież, teologiczno-moralnej oceny tegoż obowiązku, częstotliwości udziału we Mszy świętej niedzielnej, motywacji udziału i powodów absencji mszalnej.

JAK MŁODZIEŻ POSTRZEGA OBOWIĄZEK UCZESTNICTWA W NIEDZIELNEJ MSZY ŚWIĘTEJ?

Na początku zauważmy, że List apostolski *Dies Domini* zachęca nas do ponownego odkrycia głębokich uzasadnień doktrynalnych leżących u podstaw przykazania kościelnego (DD 6). Gdyby bowiem formacja eucharystyczna miała się oprzeć wyłącznie na prawie kodeksowym, wówczas okazałoby się, że Eucharystia – serce dnia Pańskiego i źródło naszego uświęcenia – jest zredukowana do obowiązku jurydycznego⁵. Dlatego też i nowy *Katechizm Kościoła Katolickiego* (KKK), rozwijając myśl kanonu 1247 Kodeksu Prawa Kanonicznego, podkreśla wymiar odpoczynku niedzielnego raczej jako czasu łaski (KKK 2184-2188).

Młodzież indagowana w kwestii uzasadnienia obowiązku udziału we Mszy świętej niedzielnej i świątecznej najczęściej upatruje u podstaw takiego nauczania Kościoła realizującą się poprzez udział we Mszy świętej „łącność z Bogiem i ofiarą Chrystusa”. Takie stanowisko reprezentuje 19,6% młodych ludzi (22,9% dziewcząt – dalej: dz. – i 12,4% chłopców – dalej: chl.). Świadczy to o rozumieniu przez tę część młodzieży, że liturgia jest związana ściśle ze swoim źródłem – świętością Boga i odkupieniem nas przez Chrystusa (por. DD 43).

---

⁴ P. K u l b a c k i. *Eucharystia i ewangelizacja młodzieży*. Łódź 1998.

⁵ H. M u s z y ń s k i. *Od szabatu do niedzieli*. W: *Niedziela dzisiaj. Sacrum w życiu społecznym*. Red. J. Krucina. Wrocław 1993 s. 26.

Jednakże prawie taka sama grupa młodych wskazuje na zewnętrzne czynniki zobowiązujące do udziału. „Przykazania Boże lub kościelne bądź też tradycja” leżą u podstaw obowiązku niedzielnego zdaniem 18,1% licealistów. Uznając udział we Mszy świętej jako obowiązek dostrzegają, że „niedziela to dzień Pański” (por. DD 23). Młodzież często redukuje udział we Mszy świętej tylko do samego obowiązku, nieraz wykazując niezrozumienie faktu obowiązku niedzielnego (nawet przez uczęszczających na religię): „Jest to nakazane w przykazaniach. Nie lubię chodzić na Mszę św. tylko dlatego, że tak trzeba. Wolę już na nią nie iść” (dz.). Sam przepis prawa jest dla młodzieży niewystarczający⁶

Inne kategorie przyczyn kościelnego wymogu udziału we Mszy świętej to – dla co dziesiątego licealisty – „pogłębienie braterstwa międzyludzkiego” (por. DD 44). Ujawnia się w ten sposób świadomość społecznego wymiaru liturgii: „w ten sposób nie traci się aktywnej łączności z innymi wierzącymi i poczucia wspólnoty ludu Bożego” (dz.)⁷ Uwagę zwraca dobre rozumienie liturgii wśród młodzieży zaangażowanej w Ruchu Światło-Życie.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt pojawiania się licznych odpowiedzi zdradzających niechęć do udziału w liturgii czy też wręcz negatywne do niej nastawienie⁸. Dla tej części młodzieży udział we Mszy świętej jest już nie tylko czysto jurydycznym obowiązkiem, ale wręcz okazują, że nie widzą sensu wypełniania tego obowiązku.

Łatwo też można zauważyć wypowiedzi zdradzające presję zlaicyzowanego środowiska i wpływu mediów na stosunek młodzieży do Kościoła⁹. U niektórych osiemnastolatków, jeszcze „zbuntowanych”¹⁰, przybierają one charakter apodyktycznych, a nieraz agresywnych sformułowań, głównie ze strony osób nie mających styczności z liturgią Kościoła poprzez partycypację w niej, co wynika z ich autodeklaracji praktyk religijnych. Ich znajomość liturgii była widocznie inspirowana lekturą gazet połowy lat dziewięćdziesiątych i dlatego

---

⁶ Cz. K r a k o w i a k. *Niedzielną Eucharystią w parafii*. W: *Eucharystia. Misterium – ofiara – kult*. Red. J. J. Kopeć. Lublin 1997 s. 105.

⁷ Por. R. K a m i ń s k i. *Wspólnototwórcza rola Eucharystii*. W: *Jezus Eucharystyczny*. Red. M. Rusecki, M. Cisło. Lublin 1997 s. 181.

⁸ Por. G. S u c c o. *Dlaczego chodzimy na Mszę świętą?* Warszawa 1995 s. 12.

⁹ Por. M. R u s e c k i. *Problem nauczania religii w szkole*. W: *Religia w życiu społecznym*. Red. B. Bejze. Warszawa 1995 s. 164.

¹⁰ Por. M. L i b i s z o w s k a – Ż ó ł t k o w s k a. *Postawy inteligencji wobec religii. Studium socjologiczne*. Warszawa 1991 s. 50.

twierdzą, iż Kościół podkreśla obowiązek udziału we Mszy świętej, „żeby zebrać więcej datków” (chł.) lub też żeby „prowadzić grę polityczną” (chł.).

Dla ponad dwu piątych ankietowanych udzielenie krótkiej odpowiedzi dotyczącej nauczania Kościoła o obowiązku niedzielnej i świątecznej Mszy świętej przedstawia pewną trudność, w związku z czym nie udzielali odpowiedzi, czasem wprost stwierdzając swoją nieznamość tematu. Świadczy to o nikłym zainteresowaniu tak licznej grupy aktywnym uczestnictwem w liturgii i o braku osobistych przemyśleń dotyczących źródeł tegoż obowiązku. Jednakże w zestawieniu z deklaracjami częstotliwości uczestnictwa w niedzielnej Mszy świętej liczba słabo zorientowanych w nauczaniu Kościoła w tej materii nie budzi zdziwienia¹¹

Jak widać z powyższej analizy, spora grupa młodzieży poprawnie rozumie obowiązek udziału w niedzielnej Mszy świętej, dla wielu jednak licealistów jest to wyłącznie sprawa nakazu Kościoła, dla osób zaś nie uczestniczących w życiu Kościoła jest to kwestia potencjalnych profitów materialnych lub politycznych Kościoła. Ten typ wypowiedzi nie jest odosobniony, podobny bowiem ton ujawnia się również przy odpowiedziach na inne pytania.

Kolejnym zagadnieniem dotyczącym stosunku młodzieży do uczestnictwa w niedzielnej Mszy świętej jest pytanie o istnienie przykazania nakazującego uczestnictwo we Mszy świętej. Licealiści powszechnie uznają fakt, że udział we Mszy świętej jest nakazany przykazaniem – 84,4%, a zaledwie 2,7% ankietowanych zaprzecza istnieniu takiego przykazania. Wśród ankietowanych 44,1% stwierdza, że nakaz płynie z „III przykazania Bożego” natomiast 20,5% wskazuje na „przykazanie kościelne”, choć potwierdzają to znacznie częściej dziewczęta (22,9% licealistek) niż chłopcy (15,5% licealistów). Oznacza to, że dziewczęta są lepiej zorientowane w przepisach Kościoła w tej materii. Zauważmy też, że 8,4% młodzieży wymienia zarówno przykazanie Boże, jak i kościelne, natomiast 11,4% nie umie podać źródła prawa nakazującego udział w niedzielnej Mszy świętej. Przy tak powszechnej jurydycznej świadomości obowiązku niedzielnego zachodzi równocześnie słabe uzasadnienie podstaw tego obowiązku. Uzasadnianie wyłącznie przykazaniem Dekalogu mogłoby z jednej strony wskazywać na świadomość pierwotnego źródła świętowania¹², ale budzi niepokój słabe dostrzeganie nowotestamentalnego źródła tej powinności, tak ściśle zrośniętej z życiem chrześcijan (por. DD 46).

---

¹¹ Por. J. L a s k o w s k i. *Katechumenat przedmałżeński*. „Chrześcijanin w świecie” 8:1976 nr 7 s. 90.

¹² Por. M. K u n z l e r. *Liturgia Kościoła*. Poznań 1999 s. 623.

Pozostawanie tylko na płaszczyźnie wypełniania obowiązku nie daje radości chrześcijańskiego świętowania niedzieli (por. DD 58), grozi rytualizmem, a nie sprzyja spontanicznemu świadectwu wiary¹³, zaniedbanie zaś nie rodzi wyrzutów sumienia. Dlatego zweryfikowano poczucie winy u opuszczających Mszę świętą niedzielą. Okazało się, że poczucie grzechu w przypadku opuszczenia niedzielnej liturgii mszalnej pojawia się u 47,5% młodzieży uczęszczającej do liceów ogólnokształcących miasta Łodzi (49,1% dz. i 44,2% chł.), natomiast tylko 24,5% licealistów (27,3% dz. i 18,6% chł.) uważa, że świadome i dobrowolne opuszczenie Mszy świętej niedzielnej bez poważnej przyczyny jest grzechem ciężkim, a dla 12,1% uczniów brak udziału we Mszy świętej stanowi grzech lekki. Potwierdza to hipotezę o słabej internalizacji obowiązku niedzielnej Mszy świętej, mimo powszechnej świadomości, że taki obowiązek istnieje.

Wyniki tego sondażu ujawniają dalej, że spośród ankietowanych licealistów aż 34,4% uważa, iż opuszczenie Mszy świętej niedzielnej nie jest w ogóle grzechem, a 18,1% respondentów (16,4% dz. i 21,7% chł.) nie potrafi dokonać oceny moralnej nieuczestniczenia we Mszy świętej.

Otrzymane rezultaty potwierdzają ścisły związek słabego poczucia poważnego moralnego obowiązku uczestnictwa w niedzielnej Mszy świętej ze wskaźnikami *dominantes* dla danego środowiska. Na przykład 85,0% maturzystów w Przemyślu stwierdza, że opuszczenie Mszy świętej niedzielnej jest grzechem ciężkim, a 14,5% – że w ogóle nie jest grzechem¹⁴, w Rzeszowie zaś odpowiednio 85,0% i 10,5%¹⁵

Powyższe analizy wskazują na niezadowalający poziom świadomości obowiązku udziału w niedzielnej Mszy świętej. Brak własnej interpretacji przyczyn tego obowiązku powoduje ich redukcję do źródeł prawnych, pomijając korzenie owych unormowań (por. DD 47). Ukazuje to problem pastoralny słabego wdrożenia w życie liturgiczne w czasie formacji katechetycznej. Zbyt mało bowiem poświęca się uwagi żywemu udziałowi w liturgii, często wpro-

---

¹³ J. J. K o p e ć. *Liturgia źródłem formacji życia chrześcijańskiego według ks. Wojciecha Danielskiego*. W: *Człowiek Paschalny*. Carlsberg 1986 s. 144.

¹⁴ Z. J a n i e c. *Formacja eucharystyczna młodzieży do czynnego udziału we Mszy Świętej w świetle wypowiedzi maturzystów miasta Przemyśla*. Lublin 1994 s. 50-51. Wskaźniki *dominantes* w diecezji przemyskiej i łódzkiej leżą na skrajnych pozycjach rankingu ogólnopolskiego – por. W Z d a n i e w i c z. *Dynamika religijności w Polsce*. W: *Jezus Eucharystyczny* s. 356-357.

¹⁵ M. C z e n c z e k. *Stosunek młodzieży do obowiązku niedzielnego uczestnictwa we Mszy św. na przykładzie wypowiedzi maturzystów z Rzeszowa*. W: *Sakramenty inicjacji w liturgii i w praktyce duszpasterskiej*. Red. R. Pierskała, H. J. Sobeczko. Opole 1996 s. 167

wadzenie w udział we Mszy świętej za pomocą metod angażujących całą osobę jest ograniczane do przygotowania pierwszokomunijnego. Aktywizacja udziału w liturgii eucharystycznej winna być prowadzona przez cały okres katechetyczny (por. DD 50-51). Wielką szansę dla eucharystycznej formacji młodzieży stwarza zamknięcie cyklu inicjacyjnego poprzez przyjęcie sakramentu bierzmowania w wieku dojrzewania. Należy w tym celu zrewidować patrzenie na bierzmowanie głównie przez pryzmat darów Ducha Świętego na rzecz całościowego potraktowania trzech sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Przygotowanie do bierzmowania powinno być ściśle związane z formacją o charakterze katechumenalnym, bo przez to dopiero zostanie uwypuklona rola trzeciego sakramentu inicjacyjnego – Eucharystii oraz znacznie głębszego uczestnictwa w niej po przyjęciu bierzmowania¹⁶. Ten styl pracy nie może ograniczać się tylko do elitarnych grup skupionych w ruchach kościelnych. Członkom tych grup trzeba umożliwić szersze dzielenie się praktyką ich zaangażowanego udziału we Mszy świętej i wykorzystywać ten potencjał do animacji liturgii¹⁷. Doświadczenie tworzenia odpowiedniego klimatu modlitwy przez członków tych wspólnot stanowi dziś praktycznie jedyną szansę ożywienia parafialnej Mszy świętej niedzielnej. Szczegółne przygotowanie do animacji liturgii otrzymuje młodzież w Ruchu Światło-Życie.

Z kolei częste przewrażliwienie na punkcie poruszania problemów społecznych (oskarżenia o „politykowanie”) w czasie Mszy świętej każe zrewidować pogląd na proporcje ewangelizacji i nauczania społecznego, nie tyle by zrezygnować z posłannictwa *consecratio mundi*, lecz by nie ulegając doraźnym emocjom¹⁸ pogłębiać styl ukazywania jedności osobowej więzi ze Zmartwychwstałym i odpowiedzialności za życie społeczne. Wszak *Katechizm* przypomina za Konstytucją dogmatyczną o Kościele (KK 11), że w Eucharystii „zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha” (KKK 1324). Podejmując zatem obowiązek integralnego głoszenia Ewangelii, trzeba „odwoływać się do duchowych i moralnych zdolności osoby oraz do stałego wymagania jej wewnętrznego nawrócenia, by doprowadzić do zmian społecznych, które rzeczywiście służyłyby osobie. Pierwszeństwo przyznane nawróceniu serca w żaden sposób nie eliminuje, lecz, przeciwnie, nakłada obowiązek uzdrawiania instytucji i warunków życia

---

¹⁶ P. K u l b a c k i. *Udział młodzieży we Mszy świętej a powrót religii do szkoły*. „Wiadomości Archidiecezji Łódzkiej” 72:1998 s. 361.

¹⁷ E. S t e n c e l. *Niedzielną Msza św. w świetle wypowiedzi młodzieży*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 47:1994 s. 216.

¹⁸ Por. C. M. M a r t i n i. *Jak być księdzem?* Kraków 1995 s. 131.

– jeśli skłaniają do grzechu – w taki sposób, by były zgodne z normami sprawiedliwości i sprzyjały dobru, a nie stawały mu na przeszkodzie” (KKK 1888; por. KK 36).

JAK CZĘSTO MŁODZIEŻ UCZESTNICZY WE MSZY ŚWIĘTEJ?

W świetle ujawnionej powyżej świadomości młodzieży wielkomiejskiej nie zaskakuje fakt, że na Mszę świętą niedzielną uczęszcza regularnie 24,4% łódzkich licealistów (25,8% dz. i 20,9% chł.), a 10,2% uczestniczy w niej czasem także w dzień powszedni. Prawie w każdą niedzielę uczestniczy w Eucharystii 26,7% młodzieży (29,1% dz. i 21,7% chł.). Tak więc częsty udział we Mszy świętej deklaruje ponad połowa łódzkich osiemnastolatków – 51,1%. Raz w miesiącu uczestniczy 6,4% młodzieży, jednakże udział we Mszy świętej tylko w wielkie święta zadeklarowała co piąta ankietowana osoba – 19,8%. Prawie tak samo liczna grupa badanych – 16,6% – zadeklarowała swój udział we Mszy świętej niedzielnej tylko przypadkowo, a 5,4% wcale nie uczestniczy we Mszy świętej¹⁹ Oznacza to, że 22,0% łódzkiej młodzieży praktycznie nie uczestniczy w liturgii eucharystycznej, a nawet, dodając procentową liczbę badanych, którzy zadeklarowali uczestnictwo we Mszy świętej tylko w wielkie święta, należy przyznać, że 41,8% łódzkich licealistów faktycznie nie realizuje wcale obowiązku Mszy świętej niedzielnej, choć nie oznacza to u wszystkich zerwania z innymi praktykami religijnymi²⁰ Niski stan religijnego zaangażowania młodzieży potwierdzają wyniki badań wskazujące na nikłą świadomość soborowego nauczania o Eucharystii jako szczycie i źródle życia chrześcijańskiego²¹ Przy wypracowywaniu nowej koncepcji duszpasterstwa wśród młodego pokolenia należy więc zwrócić uwagę na młodzież z wielkich miast i dzieci dobrze wykształconych rodziców. Właśnie wielkie miasta zamieszkuje najwięcej młodzieży niewierzącej, niepraktykującej i obojętnej religijnie²²

¹⁹ Por. analogiczne dane dla Warszawy: J. M a r i a ń s k i. *Między nadzieją i zwątpieniem*. Lublin 1998 s. 133.

²⁰ Podobne wyniki uzyskał E. Lewandowski (*Religijność studentów Uniwersytetu Łódzkiego*. „Przegląd Socjologiczny” 38:1989 s. 238).

²¹ P K u l b a c k i. *Msza święta w centrum życia i formacji chrześcijańskiej – w świadomości młodzieży wielkomiejskiej*. „Anamnesis” 3:1996/1997 nr 4 s. 45-48.

²² K. P a w l i n a. *Polska młodzież przelotem wieków*. Warszawa 1998 s. 22-25, 46.

JAKIE MOTYWY ZACHĘCAJĄ MŁODZIEŻ DO UCZESTNICZENIA WE MSZY ŚWIĘTEJ?

Badacze religijności zauważają, że przemiany społeczno-kulturowe w środowisku miejskim przyczyniają się do ewolucji typów motywacji religijnej w kierunku dominowania motywacji doskonalszych i bardziej świadomych²³ Istotnym bowiem okazuje się wykrycie sensu przypisywanego przez ankietowanych uczestnictwu we Mszy świętej – czy jest ono wyrazem wewnętrznej potrzeby lub posłuszeństwem względem religijnie lub społecznie sankcjonowanych norm, czy tylko wynikiem przyzwyczajenia²⁴

Jako motyw uczestnictwa w niedzielnej Mszy świętej młodzież wymienia najczęściej „wewnętrzną potrzebę religijną”²⁵ Taki motyw podało 46,5% młodzieży (52,7% dz. i 33,3% chł.). Następnymi wskazywanymi przez młodzież motywami okazała się „tradycja, wychowanie i zwyczaj środowiska” (30,9%) oraz „poczucie obowiązku wynikające z wiary” (30,7%). Natomiast 29,0% licealistów (31,3% dz. i 24,0% chł.) do udziału w celebracji eucharystycznej obliguje „obowiązek sumienia”

Odpowiedzi, które zawierają motywy o charakterze heteronomicznym, są wskazywane przez znacznie mniejszą grupę łódzkich uczniów. I tak „nacisk rodziny” wpływa na uczestnictwo 12,6% młodych ludzi, przy czym taka motywacja występuje znacznie częściej u chłopców (20,9%) niż u dziewcząt (8,7%). „Nakaz Kościoła” stoi u podstaw udziału w celebracji niedzielnej 5,4% badanych (4,0% dz. i 8,5% chł.). „Opinia otoczenia” prowadzi do kościoła w niedzielę zaledwie 1,7% młodzieży. Jako bardzo interesujący należy stwierdzić fakt zbliżonego rozkładu motywacji we wspomnianym powyżej środowisku przemyskim²⁶, niezależnie od tak bardzo odmiennego realizowania obowiązku niedzielnego i kwalifikacji moralnej tego obowiązku. Oznacza to zbliżoną strukturę motywacji niezależnie od zewnętrznych uwarunkowań.

Dość wysokie wskaźniki zinterioryzowanych pobudek uczestnictwa we Mszy świętej w porównaniu z dużą liczbą młodzieży nie uczestniczącej w ce-

²³ J. M a j k a. *Przemiany społeczne a religijność*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*. T. 4. Red. B. Bejze. Warszawa 1970 s. 171.

²⁴ R. K a m i ń s k i. *Przynależność do parafii katolickiej. Studium pastoralne*. Lublin 1987 s. 219.

²⁵ Por. J. M a r i a ń s k i. *Dynamika przemian religijności wiejskiej w rejonie płockim w warunkach industrializacji (1967-1976)*. Poznań–Warszawa 1984 s. 315.

²⁶ Zob. J a n i e c. *Formacja eucharystyczna młodzieży* s. 58.

lebracji i podającej spłyconą motywację uczestnictwa jest świadectwem polaryzowania się postaw religijnych w środowisku wielkomijskim²⁷ Społeczeństwo pluralistyczne, nacechowane nadmiarem ofert aksjologicznych, które nie podlegają żadnemu skrępowaniu, może być dla osób mniej dojrzałych powodem indyferentyzmu lub ateizmu. Z drugiej zaś strony stanowi szansę rozwoju dojrzałej religijności, opartej na autonomii osoby ludzkiej²⁸

Pewne światło na motywy uczestnictwa we Mszy świętej rzuca analiza ujawniająca okoliczności chętnego udziału we Mszy świętej. Mogą bowiem one świadczyć o głębokości deklarowanych motywacji. Młodzież najchętniej uczestniczy we Mszy świętej „we własnym kościele parafialnym” – 33,9%. Świadczy to o dużej potrzebie stałej wspólnoty religijnej, a funkcję tę spełnia najczęściej wspólnota parafialna. Jednakże 21,3% młodzieży w warunkach wielkomijskich chętnie uczestniczy w liturgii „w różnych kościołach” Pewne światło na sposób organizowania niedzielnych celebracji rzuca fakt, że „wielkie obchody religijne”²⁹ przyciągają 22,8% licealistów (25,1% dz. i 17,8% chł.), natomiast „krąg rówieśniczy”³⁰ – 16,6% licealistów, przy czym 14,5% dziewcząt i 20,9% chłopców, co uwarunkowane jest silną potrzebą u chłopców w wieku dojrzewania identyfikacji z grupą rówieśniczą. Natomiast dla 13,9% ankietowanych warunki sprzyjające uczestnictwu we Mszy świętej stwarza mała grupa rekolekcyjna – dla 17,5% dziewcząt i 6,2% chłopców, którzy mniej są skory do udziału w ćwiczeniach religijnych. Najniższe wskaźniki otrzymało „uczestnictwo z rodzicami” – 13,1%, co nie dziwi w wieku, gdy młodzi ludzie przeżywają osłabienie więzi emocjonalnych z rodzicami, objawiające się unikaniem ich towarzystwa³¹

Okazuje się, że 50,2% młodzieży (56,0% dz. i 38,0% chł.) najchętniej uczestniczy w parafialnej liturgii niedzielnej sprawowanej właśnie „dla niej” Na drugim miejscu licealiści wolą uczestniczyć we Mszy świętej sprawowanej „dla ogółu parafian” – 30,0% uczniów (26,2% dz. i 38,0% chł.). Liturgia przeznaczona „dla dzieci” zyskuje sympatię tylko 8,2% licealistów, a „suma parafialna” 2,0%. Powyższe zestawienie prowadzi do wniosku o sporym zain-

²⁷ J. M a r i a ń s k i. *Religia i Kościół w społeczeństwie pluralistycznym*. Lublin 1993 s. 101-102.

²⁸ Tamże s. 102-103.

²⁹ Por. P. de C l e r c. *Zrozumieć liturgię*. Kielce 1997 s. 111.

³⁰ Por. P. J. C o r d e s. *Czynne uczestnictwo w Eucharystii. Sprawowanie Eucharystii w małych wspólnotach*. Warszawa 1998 s. 19.

³¹ R. Ł a p i ń s k a, M. Ż e b r o w s k a. *Wiek dorastania*. W: *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*. Red. M. Żebrowska. Warszawa 1986 s. 730-731.

teresowaniu młodzieży takimi formami sprawowania liturgii, które szczególnie uwzględniają mentalność młodego pokolenia, dlatego należy poddać głębszej analizie duszpasterskiej zagadnienie organizowania w większych wspólnotach parafialnych odrębnej Mszy świętej niedzielnej pod kątem obecności na niej większej liczby uczestników z populacji młodzieżowej. Należy też jednak zauważyć większe wśród chłopców niż wśród dziewcząt zainteresowanie uczestnictwem w liturgii razem z dorosłymi, co zapewne jest wynikiem pragnienia bardziej już „męskiego”, „dorosłego” uczestnictwa w nabożeństwach na wzór starszego pokolenia.

Z wielu wypowiedzi młodzieży³² można wywnioskować, że nie angażuje się ona zbyt głęboko w liturgię, zwracając uwagę na jej zewnętrzne przejawy, nastrój, miejsce, styl grupy. Nie można jednak nie zauważyć grupy osób stwierdzających, że każda lub też zwyczajna Msza święta jest dla nich świętem, spotkaniem z Chrystusem, wywierającym olbrzymie wrażenie. Są to osoby, które nie uczestniczą obojętnie w Najświętszej Ofierze.

Powyższe dane potwierdzają opinię, iż współczesne pokolenie coraz bardziej przesuwa motywację swego uczestnictwa we Mszy świętej w stronę motywów o charakterze religijno-osobowym. Związane są one z uzasadnieniem wewnętrznym – bądź o charakterze wewnętrznej potrzeby, bądź poczucia obowiązku. Niemniej jednak duża część licealistów potwierdza motywację zewnętrzną, wynikającą z wychowawczego oddziaływania środowiska.

Jeśli więc duszpasterstwo nasze pragnie uczynić Mszę świętą znakiem czytelnym dla młodego pokolenia, to winno się zwracać coraz większą uwagę na zewnętrzną oprawę liturgii, staranne przygotowanie szczegółów, które uczynią misterium eucharystyczne bliższym dzisiejszemu człowiekowi. Ważną rolę wśród tych faktów mogłaby spełnić liturgia przygotowana przez samą młodzież. Młodzież jest bardzo zainteresowana czynnym zaangażowaniem w posługi liturgiczne³³. Żadne jednak zabiegi zewnętrzne nie zastąpią po prostu zaangażowania w modlitwę celebransą i zgromadzonych³⁴. Liturgia to nie r z e c z, to s p o t k a n i e o s o b o w e³⁵. Jedna z ankietowanych osób najbardziej zapamiętała Mszę świętą, o której tak pisze: „Kiedyś

³² K u l b a c k i. *Eucharystia i ewangelizacja młodzieży* s. 75-79.

³³ T e n ż e. *Posługi liturgiczne w świadomości łódzkich licealistów*. „Liturgia Sacra” 3:1997 nr 1 s. 91-103.

³⁴ K o p e ć. *Liturgia źródłem formacji życia chrześcijańskiego* s. 142.

³⁵ R. F. T a f t. *Co sprawia liturgia? Zbawczy wymiar celebracji liturgicznej*. „Communio” 14:1994 nr 3 s. 45.

spojrzałam na innych ludzi i zobaczyłam, jak oni mocno modlą się do Boga, i wtedy ja też zaczęłam się tak mocno modlić” (dz.).

CO POWSTRZYMUJE MŁODZIEŻ OD UCZESTNICTWA WE MSZY ŚWIĘTEJ?

Spośród często spotykanych w społeczeństwie motywów nieuczestniczenia we Mszy świętej młodzież jako powód najczęściej wskazuje stereotypowo „zrażenie się do księży” (66,3%)³⁶ Podobny motyw stanowi argument „wpływu otoczenia lub mody” (37,1%).

Największa liczba respondentów wymieniała jako powód absencji mszalnej „brak poczucia wewnętrznej potrzeby” – 66,8% (69,8% dz. i 60,5% chł.). Wewnętrzna potrzeba, utożsamiana najczęściej z uczuciowością, i traktowanie celebracji w kategoriach emocjonalnych odbijają się zbyt często negatywnie na uczestnictwie, nie prowadząc do pogłębionego zaangażowania. Nie dziwi też w tym kontekście odwołanie się do „lenistwa” potencjalnych uczestników liturgii (46,8%), „zmęczenia lub braku czasu” (28,5%).

Liczna grupa licealistów jako motyw nieuczestnictwa we Mszy świętej wymienia „brak wiary (niewierzący)” – 46,5% (42,9% dz. i 54,3% chł.) oraz ujawnia postawy selektywne wobec wiary – „nie zgadzają się z nakazem Kościoła” – 47,0% (45,5% dz. i 50,4% chł.).

Licealiści ujawniają też, że powodem absencji może być niezrozumienie liturgii – „drażni ich liturgia i nie rozumieją jej ducha” a nawet „można słuchać Mszy przez radio” Niektórzy zaś są świadomi, że zarzuty o „uprawianie polityki” ściśle wiążą się z nieładem moralnym w życiu społeczeństwa i jako powód absencji mszalnej wymieniają łącznie politykę i sprawy moralne. Czasem też dostrzegają wprost, że nieuporządkowane sumienie, stan grzechu może powodować odejście od uczestnictwa we Mszy świętej.

Pojawiają się też wypowiedzi mówiące o odrzuceniu instytucji Kościoła lub też krytycznym (nieraz bardzo subiektywnym) spojrzeniu na sprawowanie liturgii w kościołach: „nie odpowiada mi instytucja Kościoła” (dz.), „brak prawdziwego ducha wiary we współczesnym Kościele” (dz.). Inni próbują uzasadnić nieuczestniczenie na Mszę świętą trudnościami, jakie rodzi postępowanie

³⁶ Por. J. B a n i a k. *Ksiądz w oczach młodzieży*. Poznań 1993 s. 149.

współczesności: „wiara, jaką proponuje Kościół, jest niewystarczająca dla młodych ludzi” (dz.), „rozwój nauki i techniki” (chł.). Są to symptomy pojawiającego także zjawiska religijności pozainstytucjonalnej³⁷

Przewija się motyw ucieczki od tłumu, jakoby chęć modlitwy głębokiej, osobistej miała determinować absencję mszalną: „potrzeba rozmowy z Bogiem «sam na sam»” (chł.).

Tak licznie udzielone własne odpowiedzi na pytanie świadczą o „dobrej znajomości” wśród młodzieży powodów nieuczestniczenia w liturgii niedzielnej. Niestety nie zawsze idzie za tym świadomość, że wyrwać się z „depresji” liturgicznej można tylko przez formację wewnętrzną³⁸ W badaniach przeprowadzonych w środowiskach, gdzie młodzież o wiele gorliwiej uczestniczy we Mszy świętej, nie umiano tak obficie podać powodów absencji mszalnej³⁹ Odpowiedzi stanowią w dużej mierze projekcję osobistych przekonań i osobistego zaangażowania w niedzielnej Mszy świętej, a także obiegowych poglądów najbliższego środowiska. Ujawniają także złożony problem relacji zlaicyzowanego społeczeństwa do Kościoła.

Wypowiedź jednej z praktykujących systematycznie dziewcząt stanowi doskonałe podsumowanie najprzeróżniejszych uzasadnień szukających usprawiedliwienia powodów absencji mszalnej poza sobą: „każdy znajduje wygodny dla siebie pretekst”

NOWA EWANGELIZACJA A ROZWÓJ ŻYCIA LITURGICZNEGO WŚRÓD MŁODZIEŻY

Tak zarysowany obraz funkcjonowania niedzielnego obowiązku mszalnego w świadomości młodzieży wielkowiejskiej prowadzi do sformułowania wniosków pastoralnych rodzących nadzieję na rozwój życia liturgicznego. Przecież połowa młodzieży wielkowiejskiej – łódzkiej czy warszawskiej, choćby nawet nieregularnie – uczestniczy w niedzielnej Eucharystii. To właśnie niedzielne zgromadzenie liturgiczne stanowi dziś główną możliwość kerygmy, co przy

³⁷ J. M a r i a ń s k i. *Młodzież między tradycją i nowoczesnością*. Lublin 1995 s 98.

³⁸ T. P a w ł o w s k i. *Przewodnik dla zniechęconych spowiedzią i Mszą św.* Poznań 1984 s. 73.

³⁹ Por. J a n i e c. *Formacja eucharystyczna młodzieży* s. 63-65.

szerokim wsparciu katechezy szkolnej stwarza podstawę permanentnej ewangelizacji. Liczne dokumenty Kościoła wydane w ostatnim czasie przypominają za Soborem Watykańskim II, że „Eucharystia przedstawia się jako źródło i szczyt całej ewangelizacji” (DK 5). Także wezwanie Jana Pawła II do „nowej ewangelizacji” jest związane ze stałym przypominaniem o ewangelizacyjnej roli sprawowania Eucharystii⁴⁰ Należy przy tym pamiętać, że chociaż od roku 1991 odnotowano systematyczny wzrost – o kilkanaście procent – uczestnictwa w katechezie, to przecież równocześnie nastąpił kilkuprocentowy spadek liczby młodzieży zarówno uczęszczającej regularnie na Mszę świętą, jak i wśród młodzieży deklarującej się jako wierząca⁴¹ Oznacza to, że najlepiej przygotowana katecheza szkolna nie zastąpi tętniącej życiem liturgii Kościoła. Niedziela winna stać się w parafiach wyraźniej dniem wiary (DD 29). Jan Paweł II podkreśla, że zasługują „na wielkie uznanie te inicjatywy, przez które wspólnoty parafialne, angażując wszystkich uczestników Eucharystii – kapłana, służbę liturgiczną i wiernych – już w ciągu tygodnia przygotowują niedzielą liturgię, rozważając słowo Boże, zanim jeszcze zostanie wygłoszone” (DD 40)⁴² W środowiskach młodzieżowych praktyka ta jest od lat stosowana najszerzej w Ruchu Światło-Życie i jego formacji liturgiczno-apostolskiej⁴³ Duszpasterze zatroskani o pogłębione uczestnictwo młodzieży w niedzielnej liturgii znajdą w tym właśnie ruchu najlepszą pomoc. Dlatego należy „dołożyć wszelkich starań, aby wszyscy obecni – dzieci i dorośli – czuli się osobiście zaangażowani, umożliwiając im włączenie się w te formy uczestnictwa, które liturgia proponuje i zaleca” (DD 51). Położenie w parafiach większego nacisku właśnie na takie kształtowanie liturgii będzie wydawać owoc w postaci pełniejszego uczestnictwa młodzieży w niedzielnej Mszy świętej i dynamizmu „nowej ewangelizacji”

---

⁴⁰ Kongregacja do Spraw Duchowieństwa. *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*. Watykan 1999.

⁴¹ P a w l i n a. *Polska młodzież przelotem wieków* s. 47.

⁴² Por. W. K u b i k. *Jak wychowywać do udziału w Eucharystii*. W: *Liturgia Domus Carissima*. Red. A. Durak. Warszawa 1998 s. 281-283.

⁴³ Por. J. N o w a k. *Apostolski wymiar liturgii*. Poznań 1999 s. 183.

BIBLIOGRAFIA

- C o r d e s P J.: Czynne uczestnictwo w Eucharystii. Sprawowanie Eucharystii w małych wspólnotach. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów 1998.
- C z e n c z e k M.: Stosunek młodzieży do obowiązku niedzielnego uczestnictwa we Mszy św. na przykładzie wypowiedzi maturzystów z Rzeszowa. W: Sakramenty inicjacji w liturgii i w praktyce duszpasterskiej. Red. R. Pierskała, H. J. Sobeczko. Opole 1996 s. 163-180.
- J a n i e c Z.: Formacja eucharystyczna młodzieży do czynnego udziału we Mszy świętej w świetle wypowiedzi maturzystów miasta Przemyśla. Lublin: Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” 1994.
- K o p e ć J. J.: Liturgia źródłem formacji życia chrześcijańskiego według ks. Wojciecha Danielskiego. W: Człowiek Paschalny. Carlsberg 1986 s. 139-168.
- K u l b a c k i P.: Eucharystia i ewangelizacja młodzieży. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie 1998.
- K u l b a c k i P.: Msza święta w centrum życia i formacji chrześcijańskiej – w świadomości młodzieży wielkomejskiej. „Anamnesis” 3:1996/1997 nr 4 s. 45-48.
- K u l b a c k i P.: Posługi liturgiczne w świadomości łódzkich licealistów. „Liturgia Sacra” 3:1997 nr 1 s. 91-103.
- K u l b a c k i P.: Udział młodzieży we Mszy świętej a powrót religii do szkoły. „Wiadomości Archidiecezji Łódzkiej” 72:1998 s. 353-364.
- M a r i a ń s k i J.: Między nadzieją i zwątpieniem. Lublin: TN KUL 1998.
- M a r i a ń s k i J.: Religia i Kościół w społeczeństwie pluralistycznym. Lublin: RW KUL 1993.
- M u s z y ń s k i H.: Od szabat do niedzieli. W: Niedziela dzisiaj. Sacrum w życiu społecznym. Red. J. Krucina. Wrocław 1993 s. 11-30.
- P a w l i n a K.: Polska młodzież przełomu wieków. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek Benedyktyn 1998.
- R a t z i n g e r J.: Znaczenie Dnia Pańskiego. „Communio” 15:1995 nr 3 s. 39-59.
- R o j e w s k i A.: Współczesne zagrożenia niedzieli w niemieckojęzycznych publikacjach teologiczno-pastoralnych. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 47:1994 s. 268-280.
- S t e n c e l E.: Niedzielna Msza św. w świetle wypowiedzi młodzieży. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 47:1994 s. 211-217.

SUNDAY IN THE OPINION OF YOUNG PEOPLE

S u m m a r y

John Paul II's Apostolic Letter *Dies Domini* reminds us that one of the constitutive elements of the Christian Sunday is the Eucharist. However, it turns out that only half secondary school pupils from the biggest urban centres in Poland participate in the Sunday Holy Mass. Research done in Łódź – the second biggest city in Poland, second only to Warsaw as far as population is concerned – has shown that young people treat the obligation to participate in the Sunday Eucharist first of all in the juridical way. And although more than 4/5 admits that there is a duty concerning the Sunday Holy Mass, not participating in it is connected with a sense of sin in less than half the respondents, with a sense of deep sin – in 1/4, and 1/3 does not consider absence from the Mass a sin at all. The motive of participation in the Holy Mass for almost half the studied young people is inner need, which, unfortunately, is not too often identified with the state of emotions. Dispensing themselves from participation in the Sunday liturgy young people frequently mention the typical arguments concerning the priests or lack of time.

This situation leads to conclusions that give some hope for development of liturgical life. If half the young people from Łódź or Warsaw take part, even though not regularly, in the Sunday Eucharist, the parish liturgy proves to be a broad environment for preaching kerygma to young people. The Sunday Holy Mass aided by the school catechesis comprising all young people (apart from only a few percent) creates the best basis for permanent evangelisation. The few per cent decrease in the ones systematically participating in the Sunday Holy Mass compared with the more than ten percent increase in the catechesis participants among young people since the time when religion returned to schools clearly confirms the conclusion that even the best religion lessons in school will not replace the living Church's liturgy and its evangelising dimension. Hence, treating preparation for confirmation as continuing the initiation catechesis gives a particular opportunity. It is worth using aid from movements evangelising young people, such as the widely known Light-Life Movement. Active involvement in preparation and conscious participation in liturgy will result in fruitful participation (DD 51) and hence in dynamism of new evangelisation.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: niedziela, młodzież, obowiązek, Eucharystia.

Key words: Sunday, young people, duty, Eucharist.